

تبیین کارکردهای حوزه و روحانیت در ارتقای تاب‌آوری و امنیت اجتماعی¹ در شرایط تحریم

سیدمجتبی حسینی‌فرد،² طاهره فیضی،³ مسعود گرامی‌پور،⁴ سید حسین اخوان علوی⁵

تاریخ دریافت: 98/05/27

تاریخ پذیرش: 98/07/14

از صفحه 171 تا 196

پژوهش‌نامه نظم و امنیت انتظامی، سال سیزدهم،
شماره اول (پیاپی چهل‌ونهم)، بهار 1399

چکیده

مقدمه: امروزه، تأمین امنیت پدیده‌ای چند وجهی است که دست یافتن به آن، مستلزم نقش‌آفرینی همه اقشار جامعه است و تاب‌آوری و امنیت اجتماعی به‌عنوان مهمترین بعد امنیت موجب سازگاری جامعه با شرایط متغیر و مقاومت کردن برای رشد است.

روش: پژوهش حاضر با رویکرد استقرایی، روش کیفی و استراتژی تحلیل محتوای بیانات مقام معظم رهبری در جمع روحانیون از سال 1368 تاکنون انجام شده و برای ارایه مدل از چارچوب نظریه‌پردازی داده بنیاد استفاده شده است.

یافته‌ها: مدل ارایه شده در قالب شش مقوله شامل مقوله پیامدها تحت عنوان تحقق امنیت اجتماعی (شامل تاب‌آوری فردی - اجتماعی و تاب‌آوری ملی)، مقوله علی تحت عنوان ضرورت پاسخگویی حوزه به نیازها (شامل رفع نیازهای داخلی و حضور در عرصه بین‌الملل)، مقوله محوری تحت عنوان تعالی نهاد حوزه (شامل تعالی نظام علمی حوزه و تعالی مدیریت حوزه)، مقوله زمینه‌ای تحت عنوان تقویت بنیه طلاب (شامل ارتقای نگرشی و فکری طلاب و روحانیون و ارتقای رفتاری طلاب و روحانیون)، مقوله مداخله‌گر تحت عنوان مخاطرات بیرونی مؤثر بر امنیت اجتماعی (شامل عوامل تفرقه‌زای و حضور و فعال بودن دشمن)، و مقوله کنش‌ها تحت عنوان نقش‌آفرینی اجتماعی روحانیت (شامل کارکردهای نهاد روحانیت و مدیریت تبلیغ) ارایه گردیده است.

نتیجه‌گیری: روح و زیربنای تاب‌آوری و امنیت اجتماعی، تقویت باورهای دینی مردم است و متولیان دین حوزه و روحانیت هستند، لذا تقویت و ارتقای نقش بی‌بدیل و جریان‌ساز حوزه و روحانیت ضرورت دارد.

کلیدواژه‌ها: تاب‌آوری فردی، اجتماعی و ملی، امنیت اجتماعی، روحانیت، رهبر جمهوری اسلامی ایران.

1- نیمی از این مقاله مستخرج از رساله دکتری با عنوان «طراحی مدل تاب‌آوری سازمانی برای بنگاه‌های اقتصادی کوچک و متوسط در شرایط تحریم» به راهنمایی سرکارخانم دکتر فیضی و مشاوره جناب آقای دکتر گرامی‌پور است و نیمی دیگر مستخرج از یک پژوهش ملی به راهنمایی جناب آقای دکتر اخوان می‌باشد.

2- دانشجوی دکتری مدیریت رفتار سازمانی دانشگاه پیام نور و رئیس اداره مدیریت عملکرد مرکز مدیریت حوزه‌های علمیه خواهران (نویسنده مسؤول): sm.hosseini@alumni.ut.ac.ir

3- دانشیار گروه مدیریت دولتی، دانشگاه پیام نور تهران، ایران.

4- استادیار گروه مطالعات برنامه درسی و تحقیقات آموزشی دانشگاه خوارزمی، تهران، ایران.

5- دانشیار دانشگاه تهران و رئیس پارک علم و فناوری استان قم، ایران.

مقدمه

امنیت از اساسی‌ترین نیازهای بشری و مهم‌ترین شرط یک زندگی سالم اجتماعی است (حسینی‌فر، 1383: 123). پیامبر اکرم (ص) می‌فرماید دو نعمت ناشناخته هستند: امنیت و تندرستی.¹ این کلام، امنیت را عدل سلامتی و صحت قرار داده است؛ لذا امنیت، جزو اساسی‌ترین نیازها است (مقام معظم رهبری، بیانات در مراسم مشترک یگان‌های نظامی استان کرمان، 15 اردیبهشت 1394). امنیت، بستر و فضای اساسی و لازم و حیاتی برای همه کارها است (مقام معظم رهبری، بیانات در مراسم مشترک نیروهای مسلح کرمانشاه، 21 مهر 1390). اگر امنیت باشد، پیشرفت هم عملی خواهد بود (مقام معظم رهبری، بیانات در دیدار جمعی از فرماندهان و کارکنان نیروی هوایی، 19 بهمن 1393)؛ اما زمانی که امنیت وجود نداشت، فکر منتظم و به‌دنبال آن، عمل منتظم هم وجود نخواهد داشت و پیشرفت میسر نخواهد شد (مقام معظم رهبری، بیانات در دانشگاه علوم انتظامی، 29 شهریور 1390) و بدون امنیت، یک کشور در همه عرصه‌ها و صحنه‌های فعالیت و تلاش، دچار مشکل است (مقام معظم رهبری، بیانات در مراسم مشترک یگان‌های نظامی استان کرمان، 15 اردیبهشت 1394).

تأمین امنیت اجتماعی از وظایف مهم هر نظام سیاسی و دولت محسوب می‌شود و حوزه و گستره آن به تصویری بستگی دارد که نظام سیاسی از دولت و ساختار و هدف خود ارائه می‌کند، حال آنکه هدف نظام و دولت اسلامی، هدایت مردم به سمت سعادت و کمال و در نظر گرفتن ابعاد جسمانی و روحانی انسان برای رشد است (پورسید، 1389: 2 - 1). در تحلیل بُعد اجتماعی امنیت ملی، هدف حفظ ارزش‌های دیرپای اجتماعی است که گروه‌های مختلف در جامعه متولی آن هستند. بدین ترتیب، اصل موضوعه امنیت اجتماعی معطوف به حفظ و بقای ویژگی‌های بنیادی و اساسی گروه‌های اجتماعی است که با عنوان «هویت» از آن یاد می‌شود (نویدینیا، 1382: 56). ناامنی ناشی از ترویج مواد مخدر، فحشا و منکرات، تجاوزهای ناموسی از یک طرف و افزایش

1- نَعْمَتَانِ مَجْهُولَتَانِ الْأَمْنُ وَ الْعَافِيَةُ (الخصال، شیخ صدوق، ج 1: 34؛ بحارالأنوار، علامه مجلسی ج 78: 170). در قرآن از این بالاتر هم هست، آنجا که نجات از گرسنگی را، با نجات از ناامنی در کنار هم قرار داده است (بیانات در دیدار فرماندهان نیروی انتظامی، 2 بهمن 1370). الف - فَلْيَعْبُدُوا رَبَّ هَذَا الْبَيْتِ. الَّذِي أَطْعَمَهُمْ مِنْ جُوعٍ وَ أَمَنَّهُمْ مِنْ خَوْفٍ (سوره مبارکه قریش، آیات 3 و 4) «همانکه آنها را در هنگام گرسنگی طعام داد و آنان را از ترس و خطر ایمن ساخت» / ب. إِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ رَبِّ اجْعَلْ هَذَا بَلَدًا ... (سوره مبارکه بقره، آیه 126) حضرت ابراهیم علیه‌السلام به پروردگار عرض کرد: «این شهر را محل امن و آسایش قرار ده».

بلائی طبیعی و انسانی و تحریم‌های بین‌المللی و پیامدهای گسترده آنها بر اقتصاد که حکومت ایران را با چالش‌ها و بحران‌های سیاسی، اقتصادی و اجتماعی روبرو کرده است از طرف دیگر (گل‌وردی، 1396: 293)، از جمله مصادیق امنیت اجتماعی هستند؛ بنابراین اگر امنیتی داشته باشیم که این چیزها در آن ملاحظه نشود، این در واقع امنیت نیست (مقام معظم رهبری، بیانات در دیدار فرماندهان نیروی انتظامی جمهوری اسلامی، 6 اردیبهشت 1394).

حضرت امام خمینی (ره) در پیامی تاریخی می‌فرماید: حوزه‌ها و روحانیت باید نبض تفکر و نیاز آینده جامعه را همیشه در دست خود داشته باشند و همواره چند قدم جلوتر از حوادث، مهبیای عکس‌العمل مناسب باشند. چه بسا شیوه‌های رایج اداره امور مردم در سال‌های آینده تغییر کند و جوامع بشری برای حل مشکلات خود به مسایل جدید اسلام نیاز پیدا کند. علمای بزرگوار اسلام از هم اکنون باید برای این موضوع فکری کنند (پیام به حوزه‌ها، علما و روحانیت، 1367)؛ لذا نظام اسلامی که امور آن طی هزاره گذشته بر عهده معصومین علیهم‌السلام بوده، در زمان غیبت بر عهده ولایت فقیه و امام امت که فقیه‌ی عادل و با تقوی، آگاه به زمان، شجاع، مدیر و مدبر است (اصل پنجم قانون اساسی)، گذارده شده¹ و در این راستا حوزه‌های علمیه هم که مزرع علمای دین و پرورشگاه نهال‌های بالنده فقاقت است، وظیفه سنگین و سترگ تفقه، ابلاغ، اقامه و ترویج دین و تقویت باورهای دینی² را عهده‌دار هستند. حوزه‌های علمیه پشتوانه‌هایی هستند که مؤلفند نظریات اسلامی را در این زمینه‌ها از متون الهی بیرون بکشند، مشخص کنند، آن‌ها را برای برنامه‌ریزی، برای زمینه‌سازی‌های گوناگون در اختیار بگذارند؛ بنابراین نظام اسلامی که پشتوانه‌اش علمای دین است مؤلف به حمایت از حوزه‌های علمیه و روحانیت می‌باشد (مقام معظم رهبری، بیانات در جمع علما و روحانیون، 29 مهر 89).

بنابراین این پژوهش درصدد پاسخ به این سؤال است که کارکرد و نقش حوزه و روحانیت در ارتقای امنیت اجتماعی بر اساس منظومه فکری حضرت آیت‌الله خامنه‌ای

1- قال رسول الله (ص): الْعُلَمَاءُ وَرَثَةُ الْأَنْبِيَاءِ، يَجْهَتُهُمْ أَهْلُ السَّمَاءِ، ...؛ علما وارثان پیامبرانند، ...؛ لذا براساس حدیث متواتر بین فریقین همان مسؤولیت و بار امامتی که انبیا الهی بر دوش داشتند، اینک بر عهده علما و روحانیت است (کافی، ج 1: 34).

2- در اعتقادات شیعه اساسی‌ترین وظیفه حوزه و روحانیت تبلیغ و رساندن حقایق دین است (بیانات در دیدار جمعی از روحانیون، 20 تیر 1370).

(مقام معظم رهبری) چیست؟ به عبارت دیگر، به دنبال شناسایی عوامل تقویت کننده امنیت اجتماعی، تاب‌آوری فردی - اجتماعی و تاب‌آوری ملی است. بدین منظور نقش حوزه و روحانیت در قبال امنیت اجتماعی در اندیشه مقام معظم رهبری تبیین می‌گردد؛ زیرا به اعتقاد معظم له، «نظام اسلامی باید احساس امنیت را در مردم به وجود آورد» (مقام معظم رهبری، بیانات در دیدار جمعی از فرماندهان نیروی انتظامی، 25 تیر 1376).¹

تاب‌آوری

تاب‌آوری به توانایی و ظرفیت سازگاری سیستم و جامعه با شرایط متغیر و مقاومت کردن (گزارش²، 2011: 6) برای بقا، سازگاری و رشد (فیکسل³، 2006: 21) است.

تاب‌آوری فردی و اجتماعی⁴

کانر تاب‌آوری را به‌عنوان روشی برای اندازه‌گیری توانایی فرد در مقابله با عوامل استرس‌زا و عواملی که سلامت روان فرد را تهدید می‌کند، تعریف کرده است. افراد تاب‌آور دارای رفتارهای خودشکنانه نیستند. از نظر عاطفی آرام بوده و توانایی مقابله با شرایط ناگوار را دارند. بونا (2004) راه‌های بدست آوردن تاب‌آوری را داشتن سرسختی، خودافزایی، مقابله سرکوب‌گرایانه، داشتن خلق و خو و احساسات مثبت می‌داند (هوانگ، 2007 و جم‌دال و همکاران، 2006).⁵

کاسیاپو و همکارانش⁶، تاب‌آوری جامعه را به‌عنوان ظرفیت پروراندن، پرداختن به روابط مثبت و حفظ آنها و پایداری کردن و بازیابی از استرس‌زاهای زندگی و انزوای اجتماعی تعریف کرده‌اند (مکللان، 2012).⁷

1- بررسی اسناد کتابخانه‌ای کشور نشان می‌دهد پژوهشی با در نظر گرفتن توأمان «امنیت اجتماعی»، «حوزه و روحانیت» بر اساس اندیشه مقام معظم رهبری انجام نشده است، لذا با توجه به محدودیت حجم به پژوهش‌های نیمه مرتبط پرداخته نشده است.

2- The White House

3- Fiksel

4- Societal resilience

5- Hjemdal et l, Huang

6- Cacioppo et. al

7- McLellan

تاب‌آوری اجتماعی با اجزای عینی و ذهنی ارتباط دارد و نگرش‌ها، ادراکات و احساسات شخصی را در جهت جامعه متحد از قبیل تهدیدات درک شده، در دسترس بودن منابع جامعه، انسجام اجتماعی و اعتماد به رهبری نشان می‌دهد.

تاب‌آوری ملی¹

تاب‌آوری ملی عنصر توانایی جامعه را در ارتقای امنیت ملی می‌باشد (کانتی و همکاران، 2014: 505)² و برای ج. ا. ایران، فاکتوری کلیدی در مواجهه و تحمل چالش‌های جاری و آینده است. مفهوم تاب‌آوری ملی و اجتماعی مسأله پایداری و قوت جامعه به‌ویژه عرق ملی، خوش‌بینی، همبستگی اجتماعی و اعتماد به نهادهای عمومی و سیاسی (کیم‌هی و اشل، 2009: 73)³ است.

در مجموع صنایع اقتصادی کوچک و متوسط همواره مورد توجه بوده است و در سالیان اخیر به شدت بیشتر مورد توجه نظام اقتصادی کشور قرار گرفته و همواره یکی از راهکارهای اقتصاد مقاومتی و مقابله با تحریم‌ها، افزایش بهره‌مندی از ظرفیت صنایع اقتصادی کوچک و متوسط به ویژه در تولید و صادرات است (مؤسسه مطالعات بازرگانی، 1395).

امنیت اجتماعی

امنیت اجتماعی زمانی برای فرد مطرح می‌شود که فرد، خود را عضو یک گروه اجتماعی بداند (بوزان و ویور، 1998: 4). در بحث امنیت، حوزه‌ای از حیات که فرد خود را به واسطه‌ای مفهوم «ما» بدان متعلق می‌داند و در برابر آن احساس تعهد و تکلیف می‌کند، مورد نظر است؛ بنابراین هر عامل و پدیده‌ای که باعث ایجاد اختلال در احساس تعلق و همبستگی اعضای یک گروه گردد، در واقع هویت آن گروه را به مخاطره انداخته و تهدیدی برای امنیت اجتماعی آن قلمداد می‌گردد (بیلگین، 1998: 38). نقطه آغازین امنیت را ذهنی و مبتنی بر تصمیم بازیگران معرفی می‌کند (ابراهیمی، 1386: 444).

1- National Resilience
2- Canetti et al
3- Kimhi & Eshel

امنیت اجتماعی به‌عنوان متغیر وابسته دارای ابعاد عینی، ذهنی، روانی و فرهنگی است. منظور از بعد عینی، کاهش یا فقدان جرم و جنایت و نهایتاً ناهنجاری‌های اجتماعی است. منظور از بعد ذهنی، آن بعد از امنیت اجتماعی است که با احساس و ادراک عموم در بود و نبود امنیت مستقیماً سر و کار دارد. شاخص‌های این بعد از امنیت، دقیقاً بر امنیت اجتماعی مؤثر است و به رضامندی یا عدم رضایت مردم از پلیس ارتباط مستقیم دارد و بعد فرهنگی امنیت اجتماعی به طور دقیق مربوط به وجود ارزش‌ها، باورها و اعتقادهای دینی مردم، مرتبط بوده و در حال حاضر، به‌عنوان جدی‌ترین مشکل در بحث امنیت اجتماعی است. تأکید حضرت امام (ره) و مقام معظم رهبری دقیقاً به حفاظت از این بعد از امنیت مرتبط بوده و بزرگ‌ترین وظیفه نیروی انتظامی را حفظ ارزش‌ها عنوان کرده‌اند. آخرین بُعد امنیت اجتماعی، بعد روانی است که به امنیت جان، مال، شغل، اندیشه، آزادی، امنیت قضایی و انتظامی افراد جامعه مربوط می‌شود که مرتبط با حاکمیت و نهادهای آن در تأمین امنیت اجتماعی مردم می‌شود و شاخص‌های آن نیز قابل اندازه‌گیری است (کریمایی و همکاران، 1389: 31).

روحانیت

روحانی، یک عالم دینی است که در راه تزکیه و تعلیم و تلاوت و خواندن آیات خدا بر مردم می‌کوشد و کار پیغمبران را ادامه می‌دهد. «هُوَ الَّذِي بَعَثَ فِي الْأُمِّيِّينَ رَسُولًا مِنْهُمْ يَتْلُوا عَلَيْهِمْ آيَاتِهِ وَ يَزَكِّيهِمْ وَ يَعْلَمُهُمُ الْكِتَابَ وَ الْحِكْمَةَ وَ إِن كَانُوا مِنْ قَبْلُ لَفِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ» (سوره مبارکه جمعه، آیه 2). روحانی، مسؤولیت تلاوت آیات خدا بر مردم، تزکیه و آموزش اسلام به مردم و نشان دادن راه زندگی سالم و سعادت آفرین به مردم را بر پایه تعلیم خدا بر عهده گرفته است (شهید حسینی بهشتی، 1394: 312). وجود حوزه‌های عملیه و روحانیت در جامعه اسلامی مانند سایر اقشار و اصناف، نه تنها یک امر ضروری و حیاتی بوده، بلکه به مراتب شدیدتر و سرنوشت‌ساز است؛ چنان که نقش تعیین‌کننده حوزه‌ها و روحانیت به‌عنوان کارشناس و متخصص در دین، در حکومت جمهوری اسلامی ایران بر کسی پوشیده نیست و این تجربه تاریخی و عینی نشان می‌دهد که جایگاه این تشکیلات اصیل در حکومت جهانی حضرت مهدی (عج) به مراتب مهم‌تر و حساس‌تر و تعیین‌کننده‌تر از امروز خواهد بود؛ زیرا در آن حکومت، به سبب اسلامی و جهانی بودنش، نیاز به روحانی‌کردان، متعهد و تلاشگر، از هر زمان

دیگری بیشتر خواهد بود و قوی‌ترین و منطقی‌ترین بازوی آن حضرت برای تحقق عدالت و برچیدن ظلم و جور و فساد، حوزه‌ها و روحانیت خواهد بود.

پیشینه

موضوع امنیت اجتماعی و تاب‌آوری دارای پیشینه بین‌المللی و ملی می‌باشد اما با توجه به اینکه این پژوهش به صورت ویژه در پی تبیین کارکردهای حوزه و روحانیت (به عنوان نماد دین و معنویت) از منظر بیانات مقام معظم رهبری و نقش آن در ارتقای تاب‌آوری و امنیت اجتماعی در شرایط حساس فعلی کشور که با تحریم‌های ظالمانه مواجه شده است، می‌باشد، لذا هیچگونه تحقیق مشابه وجود ندارد.

روش‌شناسی

این پژوهش دارای رویکرد کیفی بوده و از راهبرد پژوهشی تحلیل محتوا¹ به تحلیل داده‌ها پرداخت. تحلیل محتوا به‌عنوان «روش استنتاج به‌وسیله شناسایی سیستماتیک و عینی ویژگی‌های خاص پیام‌ها» (هولستی،² 1969: 15 ر.ک. ضیغمی و دیگران، 1387: 43). تحلیل محتوا در جست‌وجوی دریافت (تعبیر و تفسیر کنترل شده بر مبنای استنتاج و استنباط) جنبه‌های ادراکی - احساسی پیام‌ها یا ادراکات ضمنی قابل استخراج از بیانات است (دانایی‌فرد و دیگران، 1383: 250). ویژگی‌های آشکار یک سند چیزهایی از قبیل استفاده از فضا، سبک بیان و تأکید بر مضمون را شامل می‌شوند و شامل سه مرحله آماده‌سازی و سازمان‌دهی، بررسی مواد (پیام) و پردازش نتایج است.

فاز اول، تمام صحبت‌های معظم‌له در جمع طلاب و روحانیون می‌باشد. نتایج حاصل از تحلیل این فاز به شکل‌گیری پنج مقوله علی، محوری، زمینه‌ای، مداخله‌گر و کنش‌ها می‌انجامد. در فاز دوم، برای ساختن مقوله پیامدها لازم شد که تمام بیانات مقام معظم رهبری مورد توجه قرار گرفت؛ زیرا پیامدهای امنیت اجتماعی، خود را در تمام جامعه و بین همه اقشار نشان می‌دهد.

1- Content Analysis

2- Holsti

در فاز اول، تمام بیانات مقام معظم رهبری در جمع طلاب و روحانیون مورد مطالعه قرار گرفت و از بین آن‌ها 30 سخنرانی منتخب بر اساس تناسب با محتوای مورد نیاز پژوهش انتخاب شد. در فاز دوم پژوهش، تمامی بیانات رهبری در حوزه امنیت اجتماعی (9 سخنرانی) مورد مطالعه قرار گرفت (ر.ک فخاری و همکاران، 1398: 90).

رویه‌های عمده کدگذاری در نظریه داده‌بنیاد عبارت از کدگذاری باز، کدگذاری محوری و کدگذاری انتخابی (مرحله نظریه‌پردازی) است.

پس از تحلیل بیانات، با استفاده از چارچوب استراتژی داده‌بنیاد ساخت‌یافته، کدهای شناسایی شده در قالب مقولات شش‌گانه مدل اشتراوس و کوربین دسته‌بندی شد (کراسول، 2005: 396)¹.

ماهیت مفهوم روایی در تحقیقات کیفی به بازنمایی مشارکت‌کنندگان، اهداف تحقیق و مناسب بودن فرایندها ارتباط دارد. در این پژوهش سعی شد با توسل به مشاهده بلندمدت، دریافت نظر همکاران و کنار گذاشتن تعصبات اعتبار کار افزایش یابد.²

تجزیه و تحلیل داده‌ها

طبقه محوری: تعالی نهاد حوزه

طبقه محوری باید به نحوی تعیین شود که بالاترین سطح انتزاع و بیشترین ارتباط را با سایر طبقات داشته باشد. بر این اساس و با توجه به بیانات مقام معظم رهبری طبقاتی شکل گرفت که با عنوان «تعالی نهاد حوزه» و پدیده محوری تعیین شد. این پدیده شامل طبقات فرعی تعالی نظام عملی حوزه (تصحیح نگرش‌ها نسبت به علم، تقویت تعالی آموزش، ساماندهی پژوهش، تعالی فقه به‌مثابه اساس حوزه، فراهم کردن بستر اندیشه‌ورزی، ارتقای علمی متناسب با اطلاعات روز و توجه به جامعه نخبگان) و تعالی مدیریت حوزه (برنامه‌ریزی صحیح، بهبود تصمیم‌گیری‌های مدیریتی، ارتقای توان مدیریتی، توجه به نیازهای طلاب) می‌شود.

1- Creswell

2- مشاهده بلندمدت: در بازدید از محل تحقیق یا مشاهدات تکراری پدیده مشابه: داده‌ها در طول دوره‌ای از زمان جمع‌آوری شوند با این هدف که اعتبار یافته‌ها را افزایش دهند؛ دریافت نظرات همکاران: بررسی تبیین‌ها و نتایج محقق توسط دیگر محققان و همکاران؛ کنار گذاشتن تعصبات: محقق باید در ابتدای تحقیق مفروضات، تمایلات نظری و تعصبات را شناسایی کرده و مانع از مداخله آن‌ها در فرایند تحقیق شود.

جدول 1: مقوله‌های طبقه محوری

مقوله‌های فرعی	مفاهیم	کدهای اولیه
تصحیح نگرش‌ها نسبت به علم	تصحیح نگرش‌ها نسبت به علم	دوری از مدرک‌زدگی در حوزه
		کسب توأمان علم و تقوا
		مقدم بودن تربیت بر تعلیم
		اغتنام فرصت برای کسب علم
		در نظر گرفتن علم به‌مثابه هویت حقیقی حوزه
		نگاه ارزشمند به علم
تقویت تعالی آموزش	تقویت تعالی آموزش	تربیت مدرس
		گسترش مناسب علم کلام
		رسمیت پیدا کردن هیئت‌علمی در سطوح مختلف حوزه
		بازاندیشی در کتب درسی
		تخصصی کردن محتوای دروس
		منظم نمودن تحقیقات در حوزه
تعالی نظام علمی حوزه	تعالی فقه به‌مثابه اساس حوزه	پژوهش محور بودن حوزه
		استفاده از ابزارهای نوین در پژوهش
		آشنایی با سبک‌های جدید تحقیق
		عمق بخشیدن به فقه
		تقویت بنیه فقهی حوزه
		انجام عالی مرجعیت و افتا
فراهم کردن بستر اندیشه‌ورزی	فراهم کردن بستر اندیشه‌ورزی	ایجاد محیط‌های باز فکری در حوزه
		ایجاد کرسی‌های آزاداندیشی
		لزوم گسترش آزاداندیشی در حوزه
		رواج آموزش متفکرانه در حوزه
		ضرورت تعلیم حداقل یک‌زبان خارجی
		پی‌ریزی حرکت جدید علمی در حوزه
توجه به جامعه نخبگان	توجه به جامعه نخبگان	آشنایی با جریان‌های فکری در عرصه علم
		فاصله نیفتادن بین حوزه و جریان‌ات علمی دنیا
		آشنایی با جریان‌ات علمی دنیا
		لزوم برنامه‌ریزی برای استعداد‌های حوزه
		تعبیه مکانیسمی برای شناسایی استعداد‌های حوزه
		توجه ویژه به طلاب با استعداد
تعالی مدیریت حوزه	برنامه‌ریزی صحیح	آینده‌نگری برای حوزه
		شناخت نیازهای حوزه
		تدوین بیانیه مأموریت حوزه

مقوله‌های فرعی	مفاهیم	کدهای اولیه
		تدوین چشم‌انداز حوزه
	بهبود تصمیم‌گیری‌های مدیریتی	لزوم حضور نمایندگان طلاب در سطوح تصمیم‌گیری حوزه
		ایجاد بدنه کارشناسی از درون حوزه
		استفاده از نظرات فضایی جوان
	ارتقای توان مدیریتی	ترمیم و تکمیل ترکیب جامعه مدرسین از فضایی جوان
		تکیه بر آمارهای صحیح برای سازمان‌دهی حوزه
		لزوم ارزیابی عملکرد جهت رسیدن به اهداف
		مدیریت دانش مدیران حوزوی (انتقال تجربیات مدیران حوزوی به یکدیگر)
	توجه به نیازهای طلاب	رفع نیازهای اقتصادی طلاب
		لزوم تربیت صحیح طلاب
		پر کردن صحیح وقت طلبه

شرایط علی: ضرورت پاسخگویی حوزه به نیازها

این شرایط باعث ایجاد و توسعه طبقه محوری می‌شوند. از میان طبقه‌های تولیدشده، طبقه «ضرورت پاسخگویی حوزه به نیازها» به همراه ویژگی‌های آن، رفع نیازهای داخلی (نیازهای عبادی، نیازهای سیاسی، نیازهای زندگی اجتماعی) و رفع نیازها در عرصه بین‌الملل (رفع نیازهای دینی جوامع، استفاده از فرصت‌ها جهت صدور اسلام و انقلاب)، به‌عنوان طبقه علی در نظر گرفته شد.

جدول 2: مقوله‌های شرایط علی

مقوله‌های فرعی	مفاهیم	کدهای اولیه
	نیازهای عبادی	لزوم گسترش فقه در زمینه‌های نوظهور
		لزوم آمادگی برای ایفای نقش بهتر روحانیت
		لزوم پیاده‌سازی فقه اسلامی
	رفع نیازهای داخلی	گره خوردن اعتلای اسلام در جهان با عملکرد انقلاب
		روحانیت به‌مثابه عامل تحولات سیاسی کشور
		روحانیت عامل پیروزی انقلاب اسلامی
		فعال بودن روحانیون، شرط بقای انقلاب
		مبتنی بودن قوانین نظام بر دین
	نیازهای زندگی اجتماعی	مسئول بودن روحانیت در پیشبرد اهداف انقلاب
		وابستگی نظام به علما
		پیشرو بودن حوزه در تحولات اجتماعی

مقوله‌های فرعی	مفاهیم	کدهای اولیه
		نیاز روشنفکران به حوزه‌های علمیه
		نیاز حوزه به مدرس و محقق و مؤلف
		نیاز اقشار مختلف به حوزه
		نیاز جوانان به حوزه
		نیازمندی جامعه به معارف اسلامی
		نیازمندی جامعه به فعالیت‌های حوزه
		حفظ اعتقاد مردم به روحان
		حفظ کارکرد انسان‌سازی در حوزه
		بی‌پاسخ ماندن برخی مسائل زندگی
		نیاز مردم نومسلمان به حوزه علمیه
		نیاز جوامع غیرمسلمان به حوزه علمیه
رفع نیازهای دینی جوامع		نیاز جوامع رو به رشد به یک جریان متنفذ فرهنگی
رفع نیازها در عرصه بین‌الملل		رفع نیازها و حل مسائل مسلمین
	استفاده از فرصت‌ها جهت صدور اسلام و انقلاب	استفاده از موقعیت درهم‌شکسته شدن پایه‌های تفکر مادی
		بهره‌گیری از رشد معنویت در جهان امروز

شرایط زمینه‌ای: تقویت بنیه طلاب

به شرایط خاصی که برکنش‌ها و تعاملات تأثیر می‌گذارند گفته می‌شود. این شرایط ناظر بر وضعیت فردی طلبه است این شرایط را مجموعه‌ای مفاهیم و طبقه‌ها تشکیل می‌دهند که عبارت‌اند از: ارتقای نگرشی و فکری طلاب و روحانیون (تقویت روحیه فردی و تقویت بصیرت) و ارتقای رفتاری طلاب و روحانیون (تقویت رفتار فردی، تقویت رفتار اجتماعی و تقویت رفتار دینی).

جدول 3: مقوله‌های شرایط زمینه‌ای

مقوله‌های فرعی	مفاهیم	کدهای اولیه
		لزوم بیدار شدن روحیه صفا و معنویت در طلاب
		غنیمت شمردن فرصت حضور در جامعه
		دلسوز مردم بودن
ارتقای نگرشی و فکری طلاب و روحانیون	تقویت روحیه فردی	داشتن روحیه تلاشگر
		داشتن روحیه خدمت‌گذاری
		حفظ روحیه نشاط و جوانی
	تقویت بصیرت	افزایش آگاهی سیاسی

مقوله‌های فرعی	مفاهیم	کدهای اولیه
		توجه به وحدت دین و سیاست
		ورود نکردن حوزه به درگیری‌های سیاسی
		جلوگیری از رشد کردن جریان‌های سیاسی در حوزه
		خودسازی در جوانی
		توجه روزانه و مستمر به اهداف
		اعتقاد به ایستادگی و صبر به‌عنوان راه غلبه بر مشکلات
	تقویت رفتار فردی	آزادگی و حریت
		مواظبت از رفتار شخصی
		برنامه‌ریزی برای رسیدن به اهداف
		مردمی بودن
		بروز شدن در مورد پیشرفت‌های جهانی
		ضرورت شناخت مسائل روز
		استفاده از رسانه‌های ارتباطی در انتقال مفاهیم
		انس پیدا کردن با دعا و مناجات
		عنایت به کمک الهی در راه مجاهدت
		حفظ قداست روحانیت
		بی‌اعتنایی به زخارف دنیا
	تقویت رفتار دینی	لزوم توجه به قرآن
		متوسل شدن به ائمه
		دوری از هوای نفس

شرایط مداخله‌گر: مخاطرات بیرونی مؤثر بر امنیت اجتماعی

شرایط عامی هستند که مجموعه‌ای از متغیرهای میانجی و واسطه را تشکیل می‌دهند که کنش‌ها و تعاملات هم از آن‌ها متأثر می‌شوند. وجود عوامل تفرقه‌زا شامل تعامل ناکافی حوزه و دانشگاه از یکدیگر و اختلاف بین شیعه و سنی و همچنین حضور و فعال بودن دشمن شامل شناخت دلایل دشمنی، آگاهی نسبت به حضور و شناخت روش‌های نفوذ نرم تشکیل‌دهنده این طبقه می‌باشد.

جدول 4: مقوله‌های شرایط مداخله‌گر

مقوله‌های فرعی	مفاهیم	کدهای اولیه	
عوامل تفرقه‌زا	تعامل ناکافی حوزه و دانشگاه	آینده انقلاب وابسته به اسلامی کردن دانشگاه‌ها وحدت حوزه و دانشگاه حرکتی استراتژیک برای نظام	
	اختلاف بین شیعه و سنی	توجه به یکپارچگی امت اسلامی وحدت اسلامی به‌مثابه تسهیل‌کننده نشر ارزش‌ها	
حضور و فعال بودن دشمن	آگاهی نسبت به حضور	اسلام بزرگ‌ترین مانع استعمارگران در جوامع اسلامی اسلام، تنها پناهگاه مستضعفان جهان در برابر استکبار	
	شناخت دلایل دشمنی	لزوم دشمن‌شناسی توجه به توطئه دشمنان	
	شناخت روش‌های نفوذ نرم	تلاش دشمنان برای حذف بعد معنویت از جامعه	تلاش دشمنان برای حذف بعد معنویت از جامعه مخالفت دشمنان با فعال بودن روحانیت
		تلاش دشمن برای از بین بردن آبروی روحانیت	توجه به تلاش عناصر خارجی برای مقابله با حوزه تلاش دشمن برای از بین بردن آبروی روحانیت

کنش‌ها: نقش آفرینی نهاد روحانیت در ارتقای امنیت اجتماعی

بیانگر رفتارها و فعالیت‌ها و تعاملات هدف‌داری هستند که در تبعات طبقه محوری و تحت تأثیر شرایط زمینه‌ای و مداخله‌گر است. به این طبقه راهبردها نیز گفته می‌شود که در پژوهش حاضر عبارت‌اند از: کارکردهای نهاد روحانیت (عبادی، مسجد محور کردن امور، علمی، سیاسی و همچنین اجتماعی - فرهنگی) و مدیریت تبلیغ (فراهم کردن زیر ساخت‌های تبلیغ مناسب اجتماعی و اجرایی کردن تبلیغ اجتماعی) می‌شود.

جدول 5: مقوله‌های کنش‌ها

مقوله‌های فرعی	مفاهیم	کدهای اولیه
کارکردهای نهاد روحانیت	عبادی	مبارزه با خرافات فرهنگ‌سازی برای عبادت در جامعه تبیین مفاهیم دینی
		تقویت روحیه دینی مردم قرار دادن مسجد به‌مثابه یک پایگاه توجه به کانون‌های فرهنگی مساجد مهم شمردن امامت جماعت در مساجد ارتباط با مردم در مساجد ارتباط با مردم در جلسات مذهبی

مقوله‌های فرعی	مفاهیم	کدهای اولیه
	علمی	استفاده از روش‌های علمی در رد نظر مخالفین حوزه تولید علوم انسانی اسلامی
	سیاسی	تحقیق و تألیف در مسائل علمی حضور در میدان مدیریت جامعه نقش‌آفرینی سیاسی در عرصه جامعه مجاهدت برای آبروی انقلاب داشتن ارتباط فعال با جامعه فراملی پاسخگویی به مطالب علیه نظام تدوین ایدئولوژی انقلاب داشتن مواضع شجاعانه ارائه سبک زندگی اسلامی ضرورت حضور طلاب جوان در میدان‌های مختلف استخراج قوانین اسلامی متناسب با شرایط روز
	اجتماعی فرهنگی	دغدغه مندی نسبت به موضوعات قضایی رسیدگی به فقرا انجام عمل جهادی انجام کارهای روی زمین مانده مقابله با تهاجم فرهنگی داشتن ارتباط فعال با جامعه ملی هدایت طلاب به سمت تبلیغ فراهم کردن زیرساخت‌های تبلیغ مناسب اجتماعی
مدیریت تبلیغ		دسته‌بندی محتوای تبلیغ تدوین نظام موضوعات برای تبلیغ انذار دادن مردم
	اجرائی کردن تبلیغ اجتماعی	ایجاد نشریه برای تبلیغ استفاده از روش مناسب در تبلیغ استفاده از شیوه‌های علمی در تبلیغ

پیامدها: تحقق امنیت اجتماعی

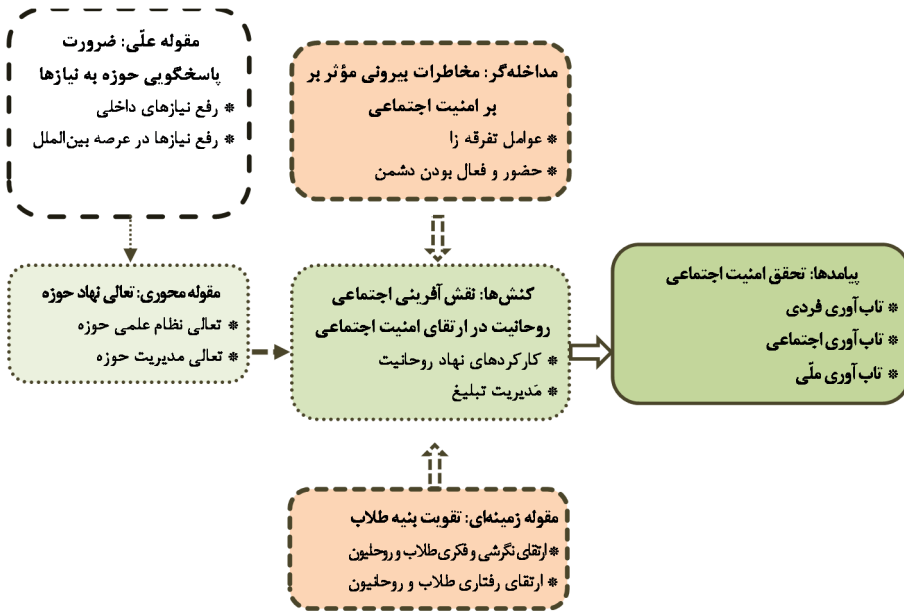
برخی از طبقه‌ها بیانگر نتایج و پیامدهایی هستند که در اثر اتخاذ راهبردها به وجود می‌آیند. در پژوهش حاضر پدیده تحقق امنیت اجتماعی ناشی از کنش‌ها و تعاملات ایجاد شده می‌باشد و شامل عواملی چون تاب‌آوری ملی (آرامش اقتصادی، آرامش سیاسی، آرامش فرهنگی) و همچنین تاب‌آوری فردی و اجتماعی (کوتاه مدت و بلندمدت) می‌باشد.

جدول 6: مقوله پیامدها

مقوله‌های فرعی	مفاهیم	کدهای اولیه
تاب‌آوری فردی و اجتماعی	کوتاه‌مدت	تأمین امنیت نوامیس مردم
		ایجاد فرصت ادامه تحصیل برای افراد
	بلندمدت	بهره‌مندی از امنیت جانی
		ایجاد فرصت مهرورزی با انسان‌های دیگر
آرامش اقتصادی	کوتاه‌مدت	ایجاد فرصت برای پیگیری آرمان‌های شخص
		منتظم شدن افکار
		منتظم شدن اعمال
		رسیدن به تزکیه اخلاقی
		برطرف شدن فسادهای مالی
	بلندمدت	رفع تبعیض‌ها
		امن شدن محیط‌های کاری
		تأمین امنیت اقتصادی
		فراهم شدن فرصت سازندگی کشور
		برطرف شدن اختلافات قومی
آرامش سیاسی	کوتاه‌مدت	برطرف شدن اختلاف سیاسی
		تأمین امنیت شهروندی
		جلوگیری از نفوذ دشمن در بین مسئولین
	بلندمدت	برطرف شدن اختلافات مذهبی
		برطرف شدن شبهات فکری
		امن شدن محیط‌های علمی
آرامش فرهنگی	کوتاه‌مدت	امن شدن محیط‌های دانشجویی
		جلوگیری از فروپاشی خانواده‌ها
	بلندمدت	برطرف شدن تبلیغات سو
		جلوگیری از گسترش فحشا
		جلوگیری از گسترش مواد مخدر

در نگاره زیر روابط بر اساس مدل مشخص شده است.

شکل 1: مدل شماتیک کدگذاری محوری پژوهش بر اساس مدل پارادایم

پژوهش‌نامه نظم و امنیت انتظامی، سال سیزدهم، شماره اول (پیاپی چهل و نهم)، بهار 1399

بحث و نتیجه‌گیری

هدف نظریه‌پردازی داده‌بنیاد، تولید نظریه است نه توصیف صرف پدیده برای تبدیل تحلیل به نظریه؛ طبقه‌ها باید به‌طور منظم به یکدیگر مربوط شوند. کدگذاری انتخابی (بر اساس نتایج دو مرحله قبلی کدگذاری) مرحله اصلی نظریه‌پردازی است. به این ترتیب که طبقه محوری را به شکل نظام‌مند به دیگر طبقه‌ها ربط داده و آن روابط را در چارچوب یک روایت ارائه کرده و طبقه‌هایی را که به بهبود و توسعه بیشتری نیاز دارند اصلاح می‌کند؛ بنابراین برای بسط و گسترش تئوری نقش‌آفرینی اجتماعی روحانیون، مدلی کلی در قالب شکل ذیل ارائه می‌شود.

شکل 2: مدل نظریه نقش آفرینی نهاد روحانیت در ارتقای تاب‌آوری و امنیت اجتماعی

در ابتدا، پس از کندوکاوهای فکری فراوان به‌منظور یافتن جایگاه نقش آفرینی نهاد روحانیت، این طبقه به‌عنوان طبقه راهبردها و کنش‌ها مطرح شد. در همین راستا، یافتن شرایط موردنیاز و همچنین هسته مرکزی بحث، فکر پژوهشگران را به خود جلب کرد. باید به این نقش آفرینی به‌مثابه اقدامی که قرار است طلاب انجام دهند، نگاه کرد. این نقش آفرینی اقدامی مستمر و به‌مثابه هوا برای ساختن جامعه‌ای سعادتمند است. نظریه نقش آفرینی نهاد روحانیت، شرایط لازم و طبقه محوری لازم برای انجام آن و پیامدهای ناشی از آن را توضیح می‌دهد. درواقع، سؤال اصلی پژوهش این بود که چه نظریه‌ای نقش آفرینی نهاد روحانیت را تبیین می‌کند؟

برای پاسخ به این سؤال، پدیده محوری تعالی نهاد حوزه احصا و مرکز ثقل مدل پارادایم تبدیل گشت. در مدل ارائه‌شده وجود نیازهای متنوع به حوزه به‌عنوان شرایط علی، تقویت رفتار فردی طلاب به‌عنوان شرایط زمینه‌ای، مخاطرات بیرونی مؤثر بر امنیت اجتماعی به‌عنوان شرایط مداخله‌گر در کنار نقش آفرینی نهاد روحانیت موجب ایجاد امنیت اجتماعی و تاب‌آوری در سطح فرد و اجتماع و کشور می‌گردد.

«وجود نیازهای متنوع به حوزه» نشان‌دهنده چندبعدی بودن نگاه‌ها به این نهاد می‌باشد. هم در داخل کشور هم در بیرون کشورهای نیازهایی به اقدامات حوزه و

حوزویان وجود دارد. ایجاد این نیازها به خاطر ماهیت بانفوذ حوزه و مطالب دینی است که ماهیتی جامع و کامل دارند. می‌توان با رجوع به آموزه‌های دینی پاسخ انواع سؤالات را یافت. جامعه ما بیش از هزار سال است که پذیرای آموزه‌های وحیانی می‌باشد و در این مسیر بار اصلی بر دوش روحانیون و مراجع عظام بوده است. این به خلق یک درهم تنیدگی و امتزاج نگاه عرفی و مردمی با آموزه‌های دینی که لاجرم در عمل و گفتار این قشر نمود داشته، منجر شده است. به تدریج با گسترش حیطه فعالیت و تلاش‌های روحانیون، دستاوردهای بزرگ علمی ایجاد شد. در کنار این مطلب برخی از انحرافات علمی اصلاح شد و به مسیر صحیح الهی هدایت شد. همین امر در مورد مسائل اجتماعی نیز صدق می‌کند و مردم نه تنها پاسخ سؤالات مربوط به مناسک و عبادات را بلکه پاسخ سؤالات علمی و اجتماعی را نیز از این گروه طلب می‌کرده‌اند. پس از پیروزی انقلاب شکوهمند اسلامی این نفوذ بین مردم به عرصه سیاسی نیز کشیده شد و این عرصه نیز پذیرای فعالیت و دستاوردهای روحانیون شد. همین امتزاج علمی و دینی و اجتماعی و سیاسی موجب ایجاد حیثیت و آبرویی برای این قشر شده که در صورت تعلل و کم‌کاری ایشان این آبرو و حیثیت نیز در معرض به خطر افتادن قرار می‌گیرد.

این موارد به مثابه عللی است که باید به «تعالی نهاد حوزه» پرداخت؛ چرا که پاسخ مناسب به چنین نیازهایی در گرو وجود یک حوزه قوی و توسعه یافته می‌باشد. از قبل این تقویت است که برکات حوزه به نحوی مطلوب در جامعه منتشر خواهد شد. بدین منظور نیاز است در حوزه برای تمامی مراحل حضور طلبه در این نهاد به دقت برنامه‌ریزی شود. طلبه باید در مسیری روشن وارد و جذب شود. پرورش یابد، نگرش صحیح به وی تعلیم و رفتار صحیح به وی آموزش داده شود. در کنار این امر آموزش و پژوهش که اصلی‌ترین کار طلاب در حین تحصیل می‌باشند باید به بهترین نحو تنظیم گردند. آموزش این طبقه باید بتواند بهترین مفاهیم را منتقل کند و پژوهش باید بتواند با دستاوردهای پژوهشی روز دنیا رقابت کند و این امور زمانی محقق می‌شوند که مدیریتی با اقتدار و با برنامه در رأس این نهاد قرار داشته باشد. مدیریتی که در تشخیص نیازها و برطرف کردن آن‌ها پیشتاز باشد. بتواند بیانیه مأموریت مناسب تنظیم و چشم‌اندازی مناسب را طرح کند.

طلبه نیز برای «تقویت رفتار فردی» خود مسئولیت دارد. وی نباید منتظر ایجاد شدن شرایط مناسب توسط برنامه ریزان باقی بماند. او نیز باید به تقویت بعد درونی و بیرونی خود بپردازد. در درون باید اندیشه‌ای صحیح را ایجاد کند. اوست که باید در پی افزایش بصیرت خود باشد. اوست که باید روحیه‌ای خستگی‌ناپذیر در طی ناملازمات داشته باشد. برای نیل به موفقیت در هر مسیری دشواری‌هایی وجود دارد و این دشواری‌ها برای تحقق اهداف معنوی دوچندان است. البته باید توجه داشت با تمام سختی‌هایی که این تقویت درونی دارد این امر کافی نیست و باید در رفتارهای طلبه نمود ظاهری و تکمیل کننده بعد درونی باشد. نمودی که هم در سطح فردی، هم سطح اجتماعی و هم در سطح مسائل دینی بارز باشد. حاصل این امر، طلبه‌ای جامع است که ظرفیت انجام بسیاری از رسالت‌هایی که بر دوشش است را دارد.

نباید فراموش کرد که هر نهادی در هر سطحی از فعالیت با چالش‌های بیرونی نیز مواجه است. این فهمی است که حاصل نگرش سیستمی است. هر سیستم لاجرم با سیستم‌های دیگری در تعامل است و باید بتواند رفتارش را به نحو مطلوبی تنظیم نماید. حوزه نیز از این قاعده مستثنا نیست. برای نقش‌آفرینی در امنیت اجتماعی، قطعاً می‌توان متغیرهای زیادی را نام برد که بر عملکرد و کنش‌های حوزه تأثیر گذارند. متغیرهایی که گاه هستند و گاه نیستند. متغیرهایی که بر تعیین نوع رفتار حوزه در یک بازه زمانی کوتاه با بلند مدت تأثیر می‌گذارند. آنچه که در این مورد در بیانات مقام معظم رهبری وجود دارد چند مورد است. به‌زعم ایشان یکی از چالش‌هایی که باید به‌خوبی مدیریت شود، بحث فرقه‌ها و مذاهب اسلامی است. مبنایی که در کشور ما در این زمینه وجود برادری بین این مذاهب است. هیچ امر و اقدامی نباید موجب ایجاد تفرقه و تنش نماید. انرژی امت اسلامی نباید صرف درگیری‌های درونی و مناقشات بین فرقه‌ای گردد. اگر به دنبال امنیت اجتماعی هستیم قرائت‌های ناصحیح و افراطی از فرقه‌ها یا توهین به بزرگان یکدیگر باید از گفته‌ها حذف گردد.

از طرف دیگر، رکن دانشگاه نیز در طول این هشت دهه که از تأسیس آن می‌گذرد بعضاً تنش‌هایی را با حوزه داشته است. بزرگان حوزه و دانشگاه نه تنها باید تحمل صحبت‌های مخالف را داشته باشند، بلکه باید در مسیر همکاری و همدلی با یکدیگر گام بردارند. وجود دو نهاد علمی همانقدر که می‌تواند موجب تقویت آثار علمی گردد

همانقدر نیز پتانسیل ایجاد تنش را ایجاد می‌کند و این نکته‌ای است که باید مد نظر قرار گیرد.

حضور و فعال بودن دشمن شاخص دیگری است که باید مدنظر روحانیون باشد. از ابتدای پیروزی انقلاب، دشمنی دشمنان آغاز شد و البته این دشمنی‌ها ناامنی‌هایی را نیز در عرصه‌های مختلف ایجاد کرد؛ هم در عرصه تهاجم فرهنگی و کارهای نرم و هم در عرصه میدانی و کارهای سخت این اقدامات استمرار داشته است. لذا حوزه امنیت آفرین باید با دلایل این دشمنی‌ها و استراتژی‌های دشمنان آشنا باشد.

شرایطی که به‌عنوان مقوله‌های علی و زمینه‌ای و مداخله‌گر برشمرده شد، تأثیر زیادی بر نقش‌آفرینی روحانیون دارند. عرصه‌های مختلفی هستند که نیاز به حضور این قشر دارند. کنش‌های زیادی است که باید انجام بگیرد. روحانیت به علت جامعیت خود، در همه عرصه‌های اجتماعی ظرفیت ساختن بستری برای تحقق امنیت اجتماعی را دارد. در عرصه علمی می‌تواند از جهت سلبی به شایعات و انحرافات موجود در جامعه پاسخ دهد و مسیرهای درست فکری و اندیشه‌ای را تبیین نماید و از جهت ایجابی می‌تواند به جهت‌دهی افکار و هدایت افکار عمومی جامعه بپردازد و با توسل به این تلاش‌ها بسترهای دانشی مورد نیاز برای داشتن جامعه امن را فراهم کند.

همین نیت در عرصه سیاسی رنگ‌وبوی دیگری می‌گیرد. در این عرصه ابتدا بایست مواضع شجاعانه‌ای گرفت. باید مقابل هر شخص یا نهادِ مخلِ امنیت موضع انتقادی داشت. در این مورد روحانیت باید زبان گویای مردم باشد و نبود رسانه یا کانال‌های مردمی را جبران کند. همچنین باید ایدئولوژی نظام را تدوین کند تا چراغ راهی مقابل سیاسیون باشد و حتی در صورت لزوم خود آستین همت بالا زده و در جایگاه‌های مدیریتی قرار بگیرند.

پاسخگویی به نیازهای فرهنگی و مقابله با تلاش‌های دشمنان برای دور کردن مردم از فرهنگ غنی اسلامی کار مهمی است که اگر صورت بپذیرد بسیاری از دغدغه‌های مقام معظم رهبری را حل خواهد کرد. این‌گونه است که خطر رواج مواد مخدر و روان‌گردان و... به‌طور بنیادی حل خواهد شد و این‌گونه است که گسترش فحشا که اصلی‌ترین عوامل به خطر افتادن بنیادان خانواده‌ها است، برطرف خواهد شد. همچنین

حوزه و طلاب، هم به صورت فردی و هم به صورت نهادی، در برابر فقر مسئول هستند. فقر علاوه بر تأثیراتی که در باورها و ارزش‌های افراد دارد، یکی از مواردی است که موجب ایجاد ناامنی در جامعه می‌شود و ریشه بسیاری از بزه‌کاری‌ها و ناهنجاری‌ها است. این‌ها و بیشتر از این‌ها مواردی است که در کنش‌های حوزه و روحانیون باید نمود داشته باشد. از قلم‌ها و آثار مکتوب، در منبرها و سخنرانی‌ها، در دیدارهای چهره‌به‌چهره و در هر فرصتی که فراهم باشد، باید مورد عنایت قرار گیرد.

یکی از این فرصت‌ها که به صورت تاریخی در اختیار روحانیت قرار داشته است، فرصت تبلیغ است. تبلیغ تدبیری هوشمندانه است که در طول صدها سال موجب در هم تنیدگی روحانیت با مردم شده است. لذا باید حداکثر استفاده از تبلیغ را برد و با برنامه‌ریزی صحیح، ایجاد نشریه، تدبیر روش‌های مناسب، تهیه محتوای مناسب و... بستر ایجاد امنیت اجتماعی و تاب‌آوری فردی و اجتماعی و ملی را خلق کرد.

پیامد این سلسله به هم وابسته، اثر خود را در جامعه نشان می‌دهد. یک جامعه آرامش یافته (دارای امنیت اجتماعی)، در همه سطوح خود این آرامش را حس می‌کند. این آرامشی که اصلی‌ترین ریشه آن تقویت باورهای دینی است و بهترین پیامد آن اشراق تاب‌آوری در سطح فرد، جامعه و کشور اسلامی است. در این‌گونه جامعه‌ای کژی‌ها و ناهنجاری‌ها فرصت ظاهر شدن پیدا نمی‌کنند. در سطح کلان، تبعیض به‌عنوان یکی از عوامل ایجادکننده نارضایتی در جامعه از بین می‌رود. رفتارهای ناشی از حس حقارت‌کی از تبعیض بین افراد عادی و افراد صاحب قدرت و امتیاز امکان تأثیرگذاری بر رفتارها را ندارد. رفتارهایی که می‌تواند در قالب انتقام‌گیری، ظلم به دیگران به تلافی ظلمی که بر فرد رفته است و... از رفتارهای منفی و ناشی از تبعیض است که می‌تواند امنیت جامعه را به خطر بیندازد. محیط‌های کاری امن می‌شود، امنیت اقتصادی پدید می‌آید و از قیل این امنیت اقتصادی، سازندگی کشور سرعت و شتاب چشمگیری می‌یابد. در نهایت، این‌گونه می‌توان به ناامنی‌های ناشی از مشکلات و زمینه‌های اقتصادی پایان داد و می‌توان تاب‌آوری فردی و اجتماعی محقق می‌شود.

از اختلافات قومی که در طول سالیان درازی منشأ ناامنی‌های گسترده بوده است، با آگاه‌سازی اقوام از یک سو و از سوی دیگر، با مواضع شجاعانه‌ای که طلاب برای اعاده حقوق از بین رفته این اقوام می‌کنند، کاسته می‌شود. اختلاف حزبی و سیاسی و

منفعت‌طلبی‌ها جای خود را به دگرخواهی و توجه به منافع عامه می‌دهد. امنیت شهروندی تأمین می‌شود و منافذ نفوذ دشمن در صفوف مسئولین بسته می‌شود. این‌گونه می‌توان امید داشت که ناامنی‌های ناشی از مشکلات و زمینه‌های سیاسی حل شود و زمینه تحقق تاب‌آوری ملی ایجاد می‌شود.

هنگامی که محیط‌های علمی امن شد، شبهات فکری پاسخ خود را یافت، خانواده‌ها قوام یافتند و مسائلی مانند مواد مخدر یا فحشا نتوانست بنیان آن را سست کند و تأکید بر اشتراکات مذهبی جای اختلافات مذهبی را گرفت، می‌توان امید داشت که از ناامنی‌های ناشی از مشکلات فرهنگی کاسته شود.

گفته شد که جامعه آرامش یافته در تمام سطوح آرامش یافته است. سطح دیگری که به آرامش دست پیدا می‌کند، سطح فردی است. در این‌گونه جامعه‌ای افراد به راحتی می‌توانند پیگیر آرمان‌های شخصی‌شان باشند و ادامه تحصیل دهند و... بدون اینکه ترسی از جان خود یا ترس از به خطر افتادن نوامیس خود را داشته باشند. در بلندمدت نیز این افراد فکر و عملی سامان یافته دارند و در پناه این نعمت‌ها می‌توانند دست به تزکیه اخلاقی بزنند.

در واقع، تحقق امنیت اجتماعی بر اساس تحقق تاب‌آوری ایجاد می‌شود. تحقق تاب‌آوری شامل تاب‌آوری فردی - اجتماعی و تاب‌آوری ملی است که در صورت تحقق می‌توان تأثیرات آن را در تمامی ابعاد فرد و اجتماعی و ابعاد سیاسی، اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و... مشاهده کرد.

منابع

- ابراهیمی، نبی‌اله (1386). «تأملی بر مبانی و فرهنگ کپنهاگ». فصلنامه سیاست خارجی، سال بیست و یکم، شماره هشتاد و دوم، صص 439-458.
- بنیانیان، حسن (1395). «تحول در حوزه». سخنرانی در مرکز خدمات حوزه‌های علمیه.
- بوزان، باری (1378). «مردم، دولت‌ها و هراس». تهران: پژوهشکده مطالعات راهبردی.
- حسینی بهشتی، محمد (1394). «ولایت، رهبری، روحانیت». تهران: نشر بقیعه.
- حسینی خامنه‌ای، سید علی (29 تیر 1373). «بیانات در دیدار ائمه‌مختلف مردم».
- حسینی خامنه‌ای، سید علی (1 شهریور 1378). «بیانات در دیدار جمعی از بسیجیان».
- حسینی خامنه‌ای، سید علی (10 آبان 1374). «بیانات در دیدار جمعی از دانش‌آموزان و دانشجویان».
- حسینی خامنه‌ای، سید علی (11 دی 1370). «بیانات در دیدار جمعی از روحانیون استان بوشهر».
- حسینی خامنه‌ای، سید علی (11 مرداد 1368). «بیانات در دیدار جمعی از روحانیون».
- حسینی خامنه‌ای، سید علی (13 شهریور 1393). «بیانات در دیدار با اعضای مجلس خبرگان رهبری».
- حسینی خامنه‌ای، سید علی (14 اسفند 1370). «بیانات در دیدار جمعی از روحانیون».
- حسینی خامنه‌ای، سید علی (15 اردیبهشت 1394). «بیانات در مراسم مشترک یگان‌های نظامی استان کرمان».
- حسینی خامنه‌ای، سید علی (15 اسفند 1392). «بیانات در دیدار اعضای مجلس خبرگان رهبری».
- حسینی خامنه‌ای، سید علی (16 آذر 1374). «بیانات در دیدار جمعی از روحانیون».
- حسینی خامنه‌ای، سید علی (17 آبان 1385). «بیانات در دیدار روحانیون استان سمنان».
- حسینی خامنه‌ای، سید علی (19 بهمن 1379). «بیانات در دیدار جمعی از پرسنل نیروی هوایی ارتش».
- حسینی خامنه‌ای، سید علی (19 بهمن 1393). «بیانات در دیدار جمعی از فرماندهان و کارکنان نیروی هوایی».
- حسینی خامنه‌ای، سید علی (19 دی 1375). «بیانات در دیدار با مردم قم».
- حسینی خامنه‌ای، سید علی (2 اردیبهشت 1377). «بیانات در دیدار جمعی از روحانیون».
- حسینی خامنه‌ای، سید علی (2 بهمن 1370). «بیانات در دیدار جمعی از فرماندهان نیروی انتظامی».

- حسینی خامنه‌ای، سید علی (21 اسفند 1393). «بیانات در دیدار اعضای مجلس خبرگان رهبری».
- حسینی خامنه‌ای، سید علی (21 مهر 1390). «بیانات در مراسم مشترک نیروهای مسلح کرمانشاه».
- حسینی خامنه‌ای، سید علی (23 آذر 1377). «بیانات در دیدار جمعی از روحانیون».
- حسینی خامنه‌ای، سید علی (23 دی 1383). «بیانات در دیدار مسؤولان عقیدتی، سیاسی نیروی انتظامی».
- حسینی خامنه‌ای، سید علی (25 بهمن 1379). «بیانات در دیدار اعضای شورای تأمین استان‌ها».
- حسینی خامنه‌ای، سید علی (25 تیر 1376). «بیانات در دیدار جمعی از فرماندهان نیروی انتظامی».
- حسینی خامنه‌ای، سید علی (27 دی 1374). «بیانات در دیدار جمعی از روحانیون».
- حسینی خامنه‌ای، سید علی (29 دی 1382). «خامنه‌ای، بیانات در دیدار جمعی از نخبگان حوزوی».
- حسینی خامنه‌ای، سید علی (29 شهریور 1390). «بیانات در دانشگاه علوم انتظامی».
- حسینی خامنه‌ای، سید علی (3 دی 1376). «بیانات در دیدار جمعی از روحانیون».
- حسینی خامنه‌ای، سید علی (30 بهمن 1370). «بیانات در دیدار جمعی از فضایی حوزه علمیه قم».
- حسینی خامنه‌ای، سید علی (30 فروردین 1374). «بیانات در دیدار جمعی از فرماندهان و پرسنل ارتش».
- حسینی خامنه‌ای، سید علی (4 تیر 1368). «بیانات در مراسم بیعت طلاب و روحانیون».
- حسینی خامنه‌ای، سید علی (4 دی 1378). «بیانات در دیدار کارگزاران نظام».
- حسینی خامنه‌ای، سید علی (7 تیر 1382). «بیانات در دیدار مسؤولان دستگاه قضایی».
- درودی، محمدرضا (1396). «سنجش و ارزیابی مؤلفه‌های مؤثر بر ارتقای میزان احساس امنیت در محیط‌های سکونت (نمونه موردی: محله تهرانپارس غربی)». مطالعات امنیت اجتماعی. دوره دوم، شماره پنجاه، صص 102-133.
- ساروخانی، باقر؛ نویدنیا، منیژه (1385). «امنیت اجتماعی خانواده و محل سکونت در تهران». رفاه اجتماعی. دوره ششم، شماره بیست و دوم، صص 87-107.
- سجادی، ژیلدا؛ آقایی، پرویز؛ رئیسی، حسین (1394). «تحلیلی بر امنیت اجتماعی شهروندان و تدوین برنامه‌ریزی راهبردی (مورد پژوهی: منطقه 1 شهر تهران)». فصلنامه مطالعات امنیت اجتماعی. شماره چهل و چهارم، صص 1-16.

- سیاح البرزی، هدایت؛ صالحی، سیدرضا (1394). «بررسی تأثیر طرح ارتقاء امنیت اجتماعی بر ابعاد امنیت اجتماعی از منظر کارشناسان ناجا». پژوهشنامه نظم و امنیت انتظامی، شماره سی‌ام، صص 103-118.
- فخاری، ناصر؛ همتیان، هادی؛ فروزنده دهکردی، لطف‌الله (بهار 1398). «منظومه نظم و امنیت در الگوی خط‌مشی‌گذاری اسلامی - ایرانی پیشرفت در اندیشه رهبر معظم انقلاب اسلامی»، پژوهشنامه نظم و امنیت انتظامی، سال دوازدهم، شماره چهل و پنجم.
- کریمی، علی‌اعظم؛ مرادیان، محسن؛ عباسی، علی (1389). «نقش نیروی انتظامی در تأمین امنیت اجتماعی». فصلنامه دانش انتظامی، سال دوازدهم، شماره دوم، صص 7-50.
- گل‌وردی، مهدی (1396). «تاب‌آوری ملی: مروری بر ادبیات تحقیق». فصلنامه مطالعات راهبردی سیاست‌گذاری عمومی، دوره هفتم، شماره بیست و پنجم، صص 293 - 310.
- مشکینی، ابوالفضل؛ حسینی، معصومه؛ ربانی، طاهّا؛ عباس‌زاده، صغری (1395). «بررسی عوامل مؤثر بر احساس امنیت اجتماعی گردشگران شهری (مورد مطالعه: شهر طرقله)». گردشگری شهری. دوره سوم، شماره اول، صص 17-30.
- Creswell, J. W. (2005). *Educational Research: Planning, Conducting, and Evaluating Quantitative and Qualitative Research* (2nd edition). Pearson College Division.
- Fiksel, J., (2006). *Sustainability and Resilience: Toward a Systems Approach. Sustainability: Science, Practice, and Policy*, Fall. Available at <http://www.resilience.osu.edu/CFR-site/pdf/0608-028.fiksel.pdf>, accessed September 18, 2011
- SDR (Subcommittee on Disaster Reduction). (2005). "Grand Challenges for Disaster Reduction". Washington, D.C.: National Science and Technology Council
- Straus, A., Corbin, J. (2008). *Basics of Qualitative Research: Techniques and Procedures for Developing Grounded Theory*, Third Edition, Los Angeles: Sage Publications.
- The White House. (2011). *Presidential Policy Directive/PPD-8: National Preparedness*, March 30, Washington, D.C Omand, D. 2005. "Developing national resilience". *Developing national resilience*. Vol 150. No 4. pp 14-18
- Walker, J., & Cooper, M. (2011). "Genealogies of resilience: From systems ecology to the political economy of crisis adaptation". *Security Dialogue*. Vol 42. No 2. Pp.143-160
- Walklate, S., McGarry, R., & Mythen, G. (2014). "Searching for Resilience: A Conceptual Excavation". *Armed Forces & Society*. Vol 40. No 3. pp 408-427

Archive of SID